

Klinik Araştırma Tasarımı

Prof Dr Ayőe Gelal
Dokuz Eylöl Üniversitesi Tıp Faköltesi
Tıbbi Farmakoloji Ab Dalı
Klinik Farmakoloji Bilim Dalı
Mart, 2015

Sunum hedefleri

- ✓ Klinik araştırma tasarımları
- ✓ Klinik araştırmada yanlılığın önlenmesi
- ✓ Yeni ilaç geliştirme süreci

Sağlık araştırmalarında kullanılan iki ayrı çalışma tasarımı vardır:

- **Deneysel çalışmalar** (müdahaleli çalışmalar)
  - Klinik çalışmalar
- **Gözlemsel çalışmalar** (girişimsel olmayan çalışmalar)
  - Kohort (insidans, longitudinal)
  - Olgu-Kontrol
  - Kesitsel (prevalans)
  - Tanımlayıcı çalışmalar
    - Olgu serileri
    - Olgu raporları
    - Sürveyans çalışmaları

Müdahale / Girişim

- ilaçlar ile
- biyolojik ürünler ile
- bitkisel ürünler ile
- tıbbi/dental cihazlar ile
- cerrahi yöntem ile
- diyet ile
- eğitim ile
- .....

Çalışma tasarımı

Gözlemsel çalışmalar

Tanımlayıcı çalışmalar

Olgu raporları

Olgu serileri

Jordan WM. Pulmonary embolism. *Lancet*. 1961; 2: 1146–1147

Oral contraceptive use was first associated with thrombosis in 1961, with a report of pulmonary embolism in a nurse, who had just begun taking an oral contraceptive containing 100 µg mestranol for the treatment of endometriosis

Çalışma tasarımı

Gözlemsel çalışmalar

Analitik çalışmalar

Kohort
(insidans,
longitudinal)

Olgu-kontrol

Kesitsel
(prevalans)

Gözlemsel çalışmalar

A. Kohort çalışmalar (insidans veya prospektif araştırmalar olarak da isimlendirilmektedir)

etken
(maruziyet)

sonuç

bir risk etkeninin varlığında bir hastalığın ortaya çıkması izlenir.

Gözlemsel çalışmalar

A. Kohort çalışmaları

Çalışmanın yönü

Hasta

Etken +

Sağlam

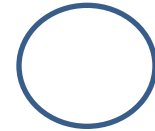
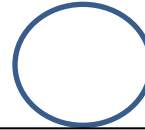
relatif risk

$(\text{risk + bireylerdeki hastalık sıklığı} / \text{risk - bireylerdeki hastalık sıklığı})$

Hasta

Etken -

Sağlam

Kontrol

Gözlemsel çalışmalar

A. Kohort çalışmaları

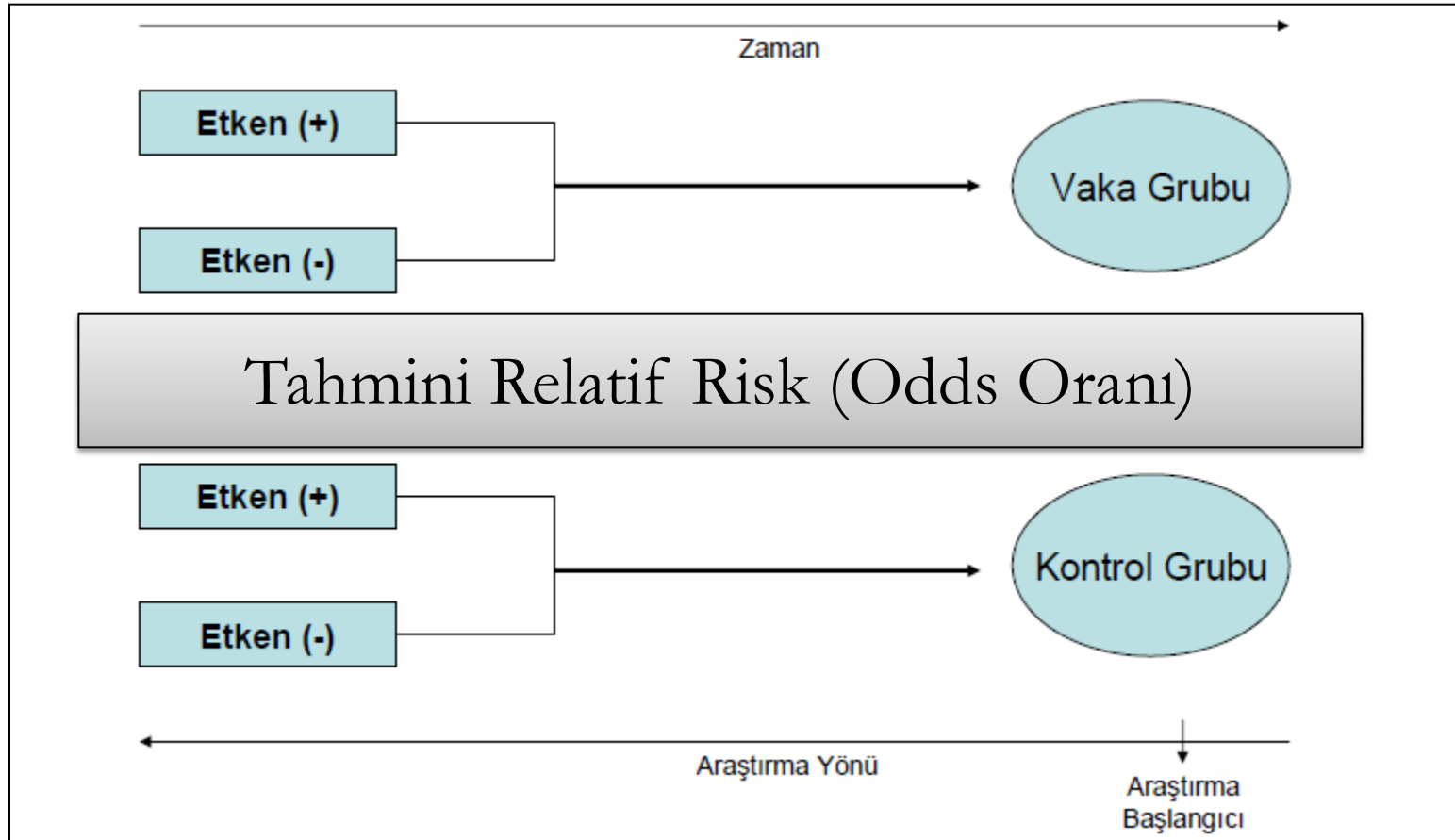
- ❑ Neden-sonuç ilişkisini belirlemede en güvenilir
- ❑ Gruplardaki bireyler ileriye dönük olarak izlendiklerinden yanlış bilgi alma gibi hafıza faktörünün etkisi en az düzeyde kalmaktadır.
- ❑ Özellikle latent dönemi kısa ve insidansı yüksek olan sağlık problemlerinin etiyolojilerinin araştırılması için en uygun yöntemdir.

Ancak;

- ❑ Zaman, maliyet ve personel açısından pahalı
- ❑ Kohortta meydana gelen değişiklikler (göç, araştırmayı terk, vb.)

Gözlemsel çalışma tasarımları

B. Olgu-Kontrol

The New England Journal of Medicine

© Copyright, 2000, by the Massachusetts Medical Society

VOLUME 343

DECEMBER 21, 2000

NUMBER 25

PHENYLPROPANOLAMINE AND THE RISK OF HEMORRHAGIC STROKE

WALTER N. KERNAN, M.D., CATHERINE M. VISCOLI, Ph.D., LAWRENCE M. BRASS, M.D., JOSEPH P. BRODERICK, M.D.,
THOMAS BROTT, M.D., EDWARD FELDMANN, M.D., LEWIS B. MORGENSTERN, M.D., JANET LEE WILTERDINK, M.D.,
AND RALPH I. HORWITZ, M.D.

ABSTRACT

Background Phenylpropanolamine is commonly found in appetite suppressants and cough or cold remedies. Case reports have linked the use of products containing phenylpropanolamine to hemorrhagic stroke, often after the first use of these products. To study the association, we designed a case-control study.

Methods Men and women 18 to 49 years of age were recruited from 42 U.S. hospitals. Eligibility criteria

PHENYLPROPANOLAMINE is a synthetic sympathomimetic amine commonly found in appetite suppressants and cough and cold remedies. Each month, millions of Americans use products containing phenylpropanolamine. Since 1979, more than 30 case reports have been published that describe the occurrence of intracranial hemorrhage after the ingestion of phenylpropanolamine.¹⁻⁹ Affected patients were most commonly adolescent girls

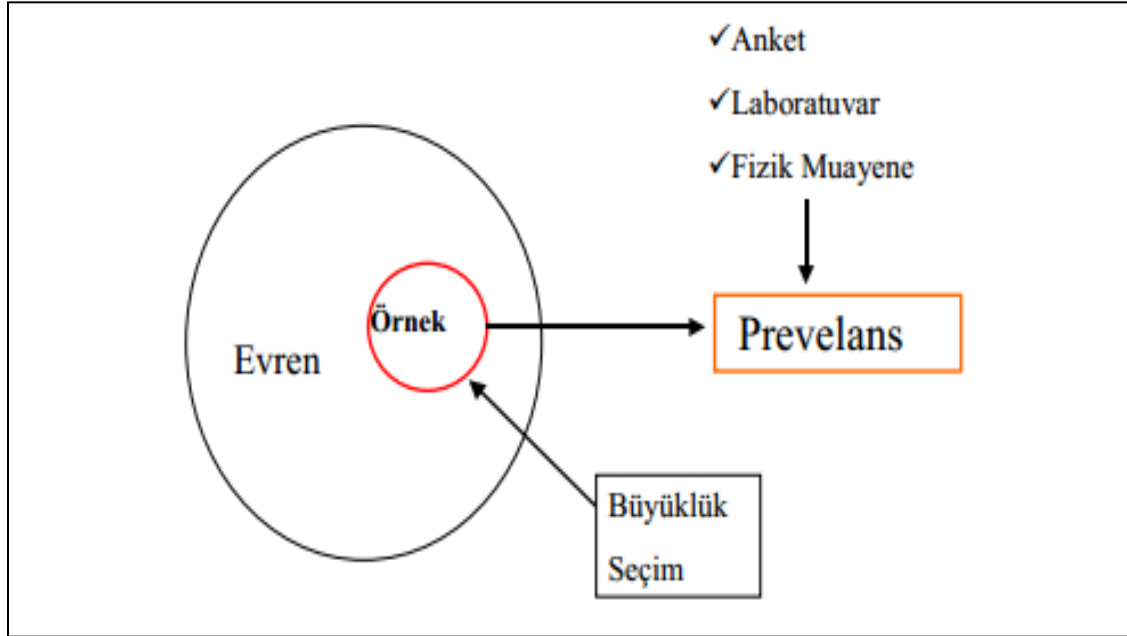
Gözlemsel çalışma tasarımları

B. Olgu-Kontrol

- ❑ Zaman ve maliyet açısından ucuz, uygulanması kolay araştırmalardır.
- ❑ Ancak; kontrol seçiminin doğru yapılması zordur
- ❑ Geriye dönük olarak yapıldığı için kayıtlardaki bilgilerin eksikliği, kişilerin geçmişe dönük yanlış bilgi vermeleri veya istenilen bilgileri hatırlamama, hastalık tanılarının farklı kriterlere göre konması, ... yüksek bulunmaktadır.

Gözlemsel çalışma tasarımları

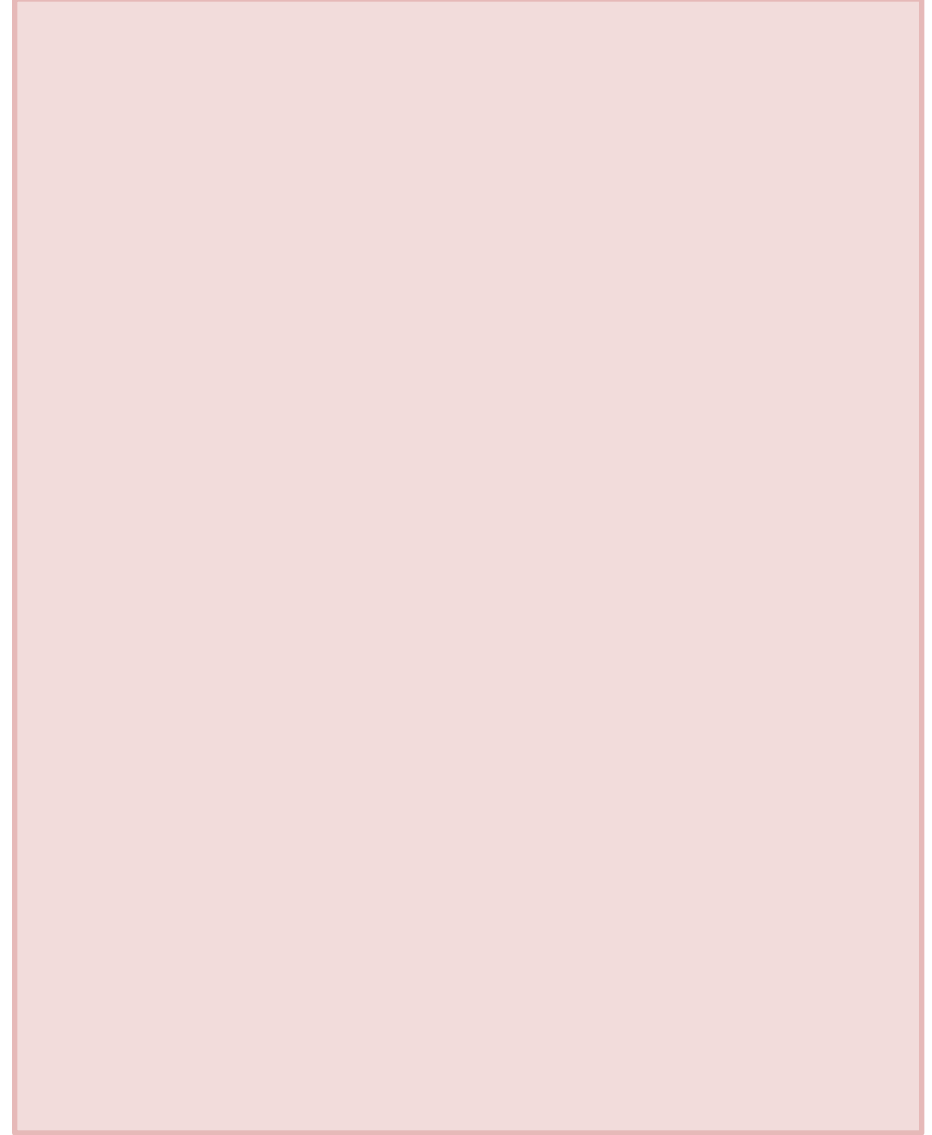
C. Kesitsel çalışmalar

Çalışma tasarımı

Deneysel çalışmalar

Klinik çalışmalar

Klinik araştırma

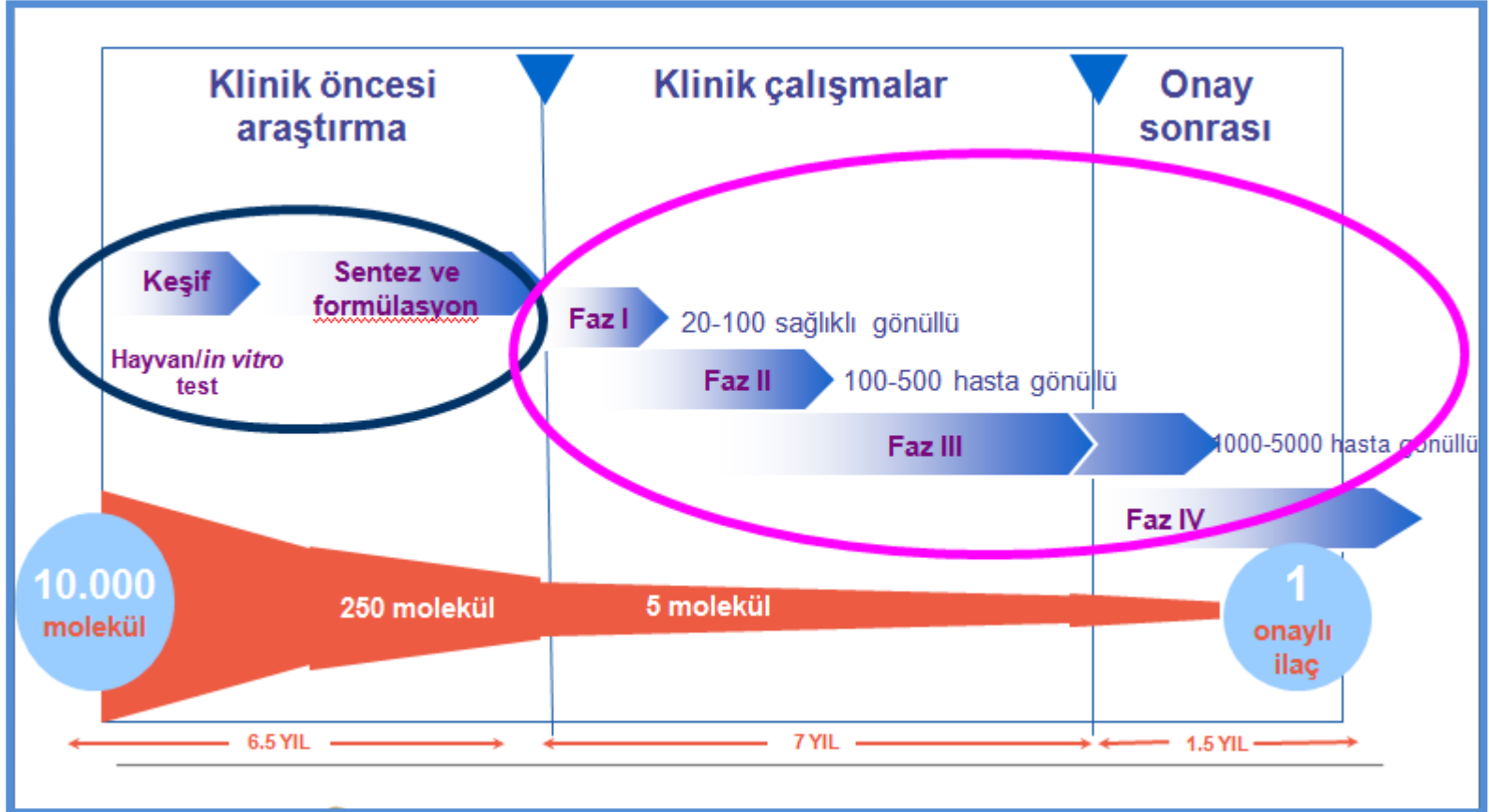
Bir veya birden fazla **araştırma ürününün**

- klinik, farmakolojik veya diğer farmakodinamik etkilerini ortaya çıkarmak ya da doğrulamak;
- emilim, dağılım, metabolizma ve atılımını tespit etmek;
- güvenliğini ve etkililiğini araştırmak

amacıyla **insanlar üzerinde** yürütülen çalışmaları,

İyi Klinik Uygulamalar Kılavuzu, 2014

İlaç geliştirme süresince yapılan klinik araştırmalar 4 ana faza ayrılır.

FAZ I ÇALIŞMALAR

AYİ'nin insana ilk uygulandığı dönem

AYİ: Araştırılan yeni ilaç

FAZ I ÇALIŞMALAR

Amaç;

- İnsanın ilaca karşı dayancını saptamak, MTD' yi belirlemek
- İlacın PK özelliklerini saptamak
- İstenmeyen akut etkilerini ortaya çıkarmak
- 20-100 sağlıklı gönüllü. Ancak.....

PK: farmakokinetik

MTD: maksimum tolare edilebilen doz

FAZ II ÇALIŞMALARI

- Faz IIa: Hedef hastalığı olan **kısıtlı sayıdaki hasta** üzerinde yapılan pilot **etkililik, güvenlik** araştırmalardır.

Amaç;

- Doz-yanıt ilişkisinin araştırılması
- Doz aralığının saptanması
- Güvenlilik ve etkililiğinin saptanması
- Kontrollü tasarım şart değildir

FAZ II ÇALIŞMALARI

- Faz IIb: Hedef hastalığı olan hasta gruplarında **etkililik, güvenliliğin** araştırılması için yapılan kontrollü çalışmalardır.
- Etkililiğin mutlak olarak gösterilmesi beklenir.

FAZ III ÇALIŞMALARI

- Bu faz denemeler ile AYİ' ın **etkililiği** ve **güvenliliği** daha geniş popülasyonda saptanır
- Bu çalışmalar ile AYİ' ın ruhsatlandırılması için gerekli bilgiler sağlanır.
- Çok merkezli - çok uluslu çalışmalar
- Kontrollü çalışmalardır.

FAZ IV ÇALIŞMALARI

Ruhsatlı ilaç ile yapılan klinik araştırmalardır

FAZ IV ÇALIŞMALARI

- etkililiğinin çok daha fazla hasta üzerinde gösterilmesi
- ruhsatlandırma öncesi yapılan çalışmalar ile saptanamayan ve nadir görülen yan etkilerin ortaya çıkarılması;
- piyasada bulunan diğer ilaçlar ile karşılaştırılması;
- yeni endikasyonlar için ipuçları elde edilmesi.

Ruhsatlı ilaçlar ile yapılan;

- yeni bir endikasyon araştırması,
- farklı doz araştırması,
- yeni farmasötik şekil /veriliş yolları ve yöntemi araştırması
- yeni bir hasta popülasyonunda araştırma ve

çalışmaları da FAZ III (bazen FAZ II) çalışmalar olarak değerlendirilir.

Klinik araştırma tasarımı:

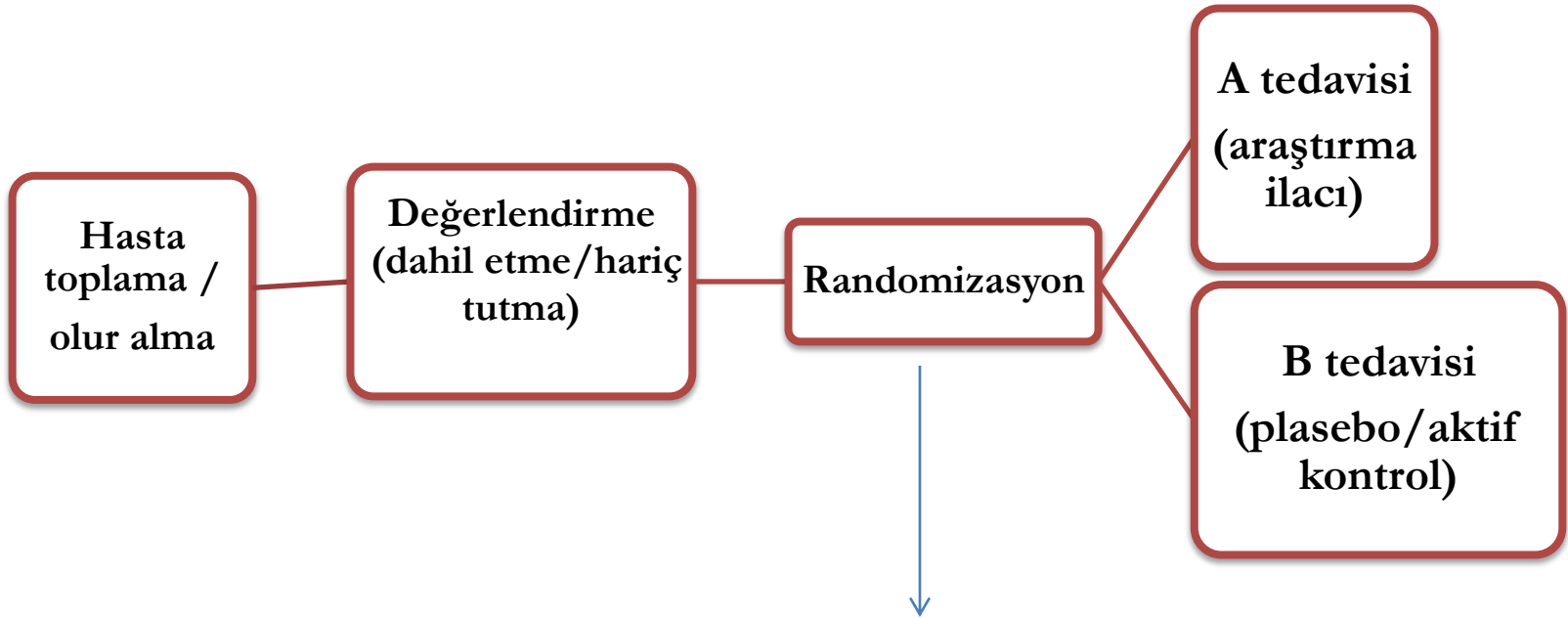
- ✓ Tedavinin planlaması
- ✓ Yanlılığın önlenmesi
  - ❖ Maskeleme
  - ❖ Kontrol grubu seçimi
  - ❖ Randomizasyon

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

- A. Paralel alışma
- B. Çapraz alışma
- C. Faktoriyel alışma
- D. Withdrawal (geriekme) alışma
- E. Tek kollu alışma
- F. Sağkalım alışması

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

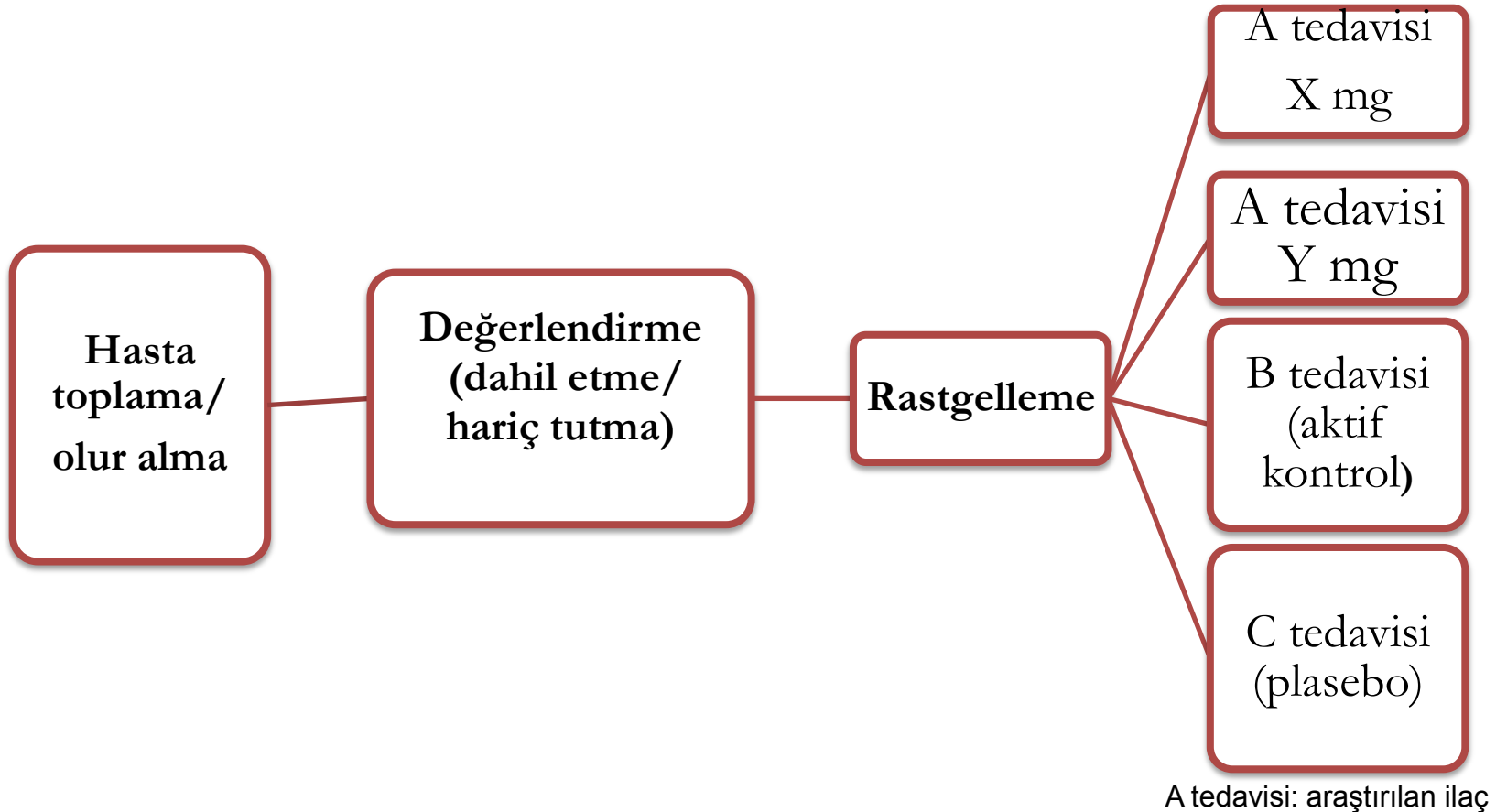
A. Paralel denemeler

Deneklerin rastgele seçilmesidir.

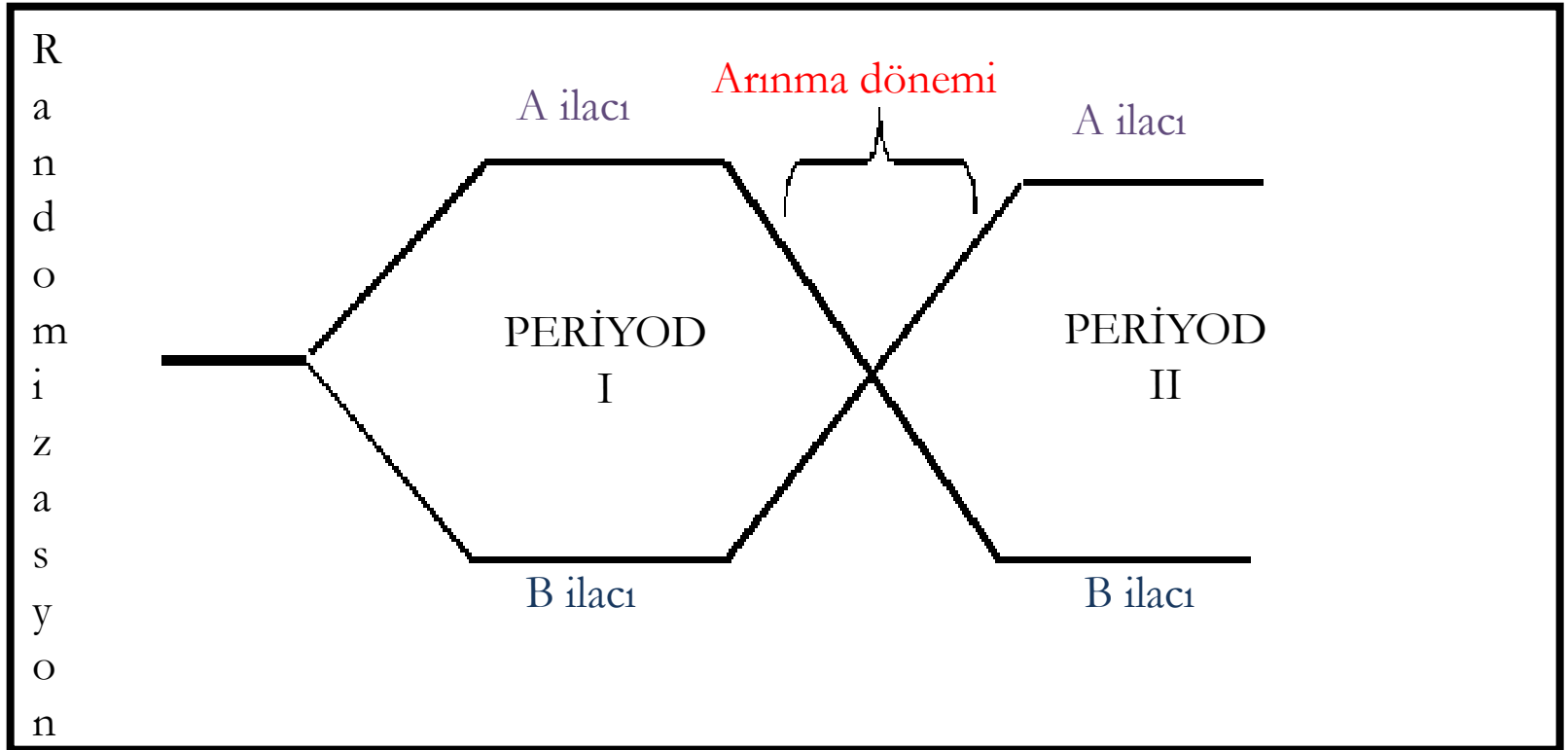
Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

A. Paralel denemeler

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

B. Çapraz geçişli (cross-over)

en basit şekli, iki ardışımı (AB, BA), iki periyodlu

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

C. Faktoriyel

R
A
N
D
O
M
İ
Z
A
S
Y
O
N

A + B

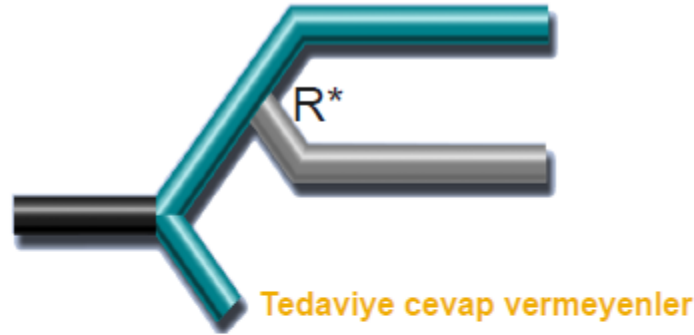
A + B plasebo

A plasebo + B

A plasebo + B plasebo

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

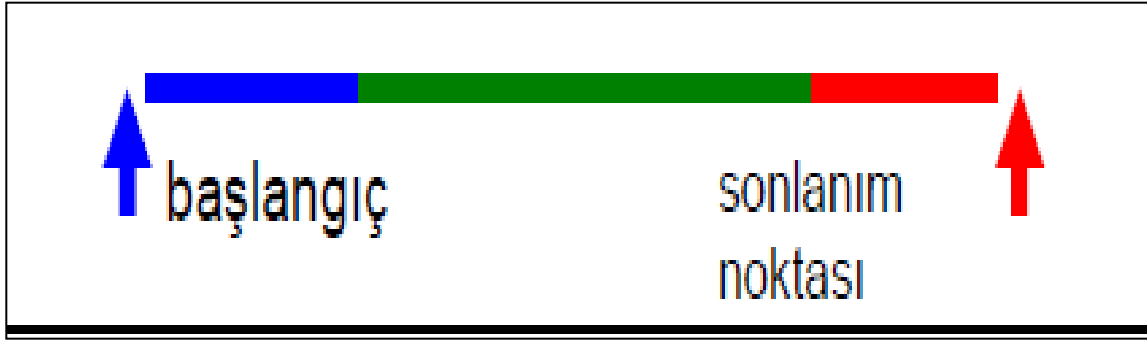
D. Withdrawal (geriekme) alışma

İlaç başlanır. Yanıt vermeyenler çalışmadan çıkartılır.
Kalanlar 2 gruba ayrılıp paralel çalışma olarak devam eder.

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

E. Tek kollu çalışma

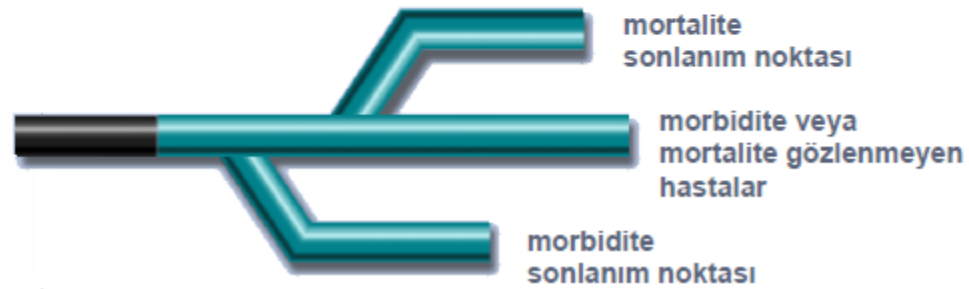

Klinik çalışmalarda tedavi planlanması

F. Sağkalım alışması

Çalışma, lm ya da relaps gibi tanımlanmış bir olaya kadar devam eder

Klinik çalışmada taraf tutmayı nleme

randomizasyon

maskeleye

kontrol
grubunun
seçimi

Randomizasyon (Rastgelleme)

Hastaların tedavi gruplarına seçilmesinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan yönlendirmeleri engeller.

1. Yazı-tura
2. Randomizasyon listeleri
3. Kart ile randomizasyon
4. Telefon ile randomizasyon (Ses tanıma sistemi –IVRS)
5. İnternet ile randomizasyon

Randomizasyon (Rastgelleme)

Bazen randomizasyon hastaların gruplara dengeli dağıtımında yeterli olmayabilir. Bu durumda randomizasyona

Tabakalandırma

Bloklama

biri ya da her ikisi birlikte eklenmelidir:

Randomizasyon (Rastgelleme)

Tabakalama (stratifikasyon) çalışma sonuçlarını etkileyebilecek hasta özelliklerinin gruplara eşit dağılmasını sağlayan bir yaklaşımdır.

Bloklama her tabakaya baştan belirlenmiş (ve genellikle eşit) sayıda hasta olacak şekilde hastaların randomize edilmesidir.

Tabaka	Blok	İlaç	Plasebo
Erkek	I	+	+
	II	+	+
Kadın	III	+	+
	IV	+	+
		4	4

Klinik çalışmada taraf tutmayı nleme

randomizasyon

maskeleye

kontrol
grubunun
seçimi

Maskeleye

Kelelele yok (açık etiketli): Gönüllü, araştırmacı ve değerlendirici verilen tedaviyi bilir.

Tek kör: Gönüllü, araştırmacı ve değerlendiriciden birisi verilen tedaviyi bilmez.

Çift kör: Gönüllü, araştırmacı ve değerlendiriciden ikisi verilen tedaviyi bilmez.

Üçlü kör: hasta, araştırıcı ve değerlendiren kişi verilen tedaviyi bilmez

İ körleme (in-hause blinding): Çalışma ilacı, çalışma dışından bir personel tarafından uygulanır.

Çift plasebolu körleme (double dummy):

Örnek;

A ilacı: tablet

B ilacı: kapsül

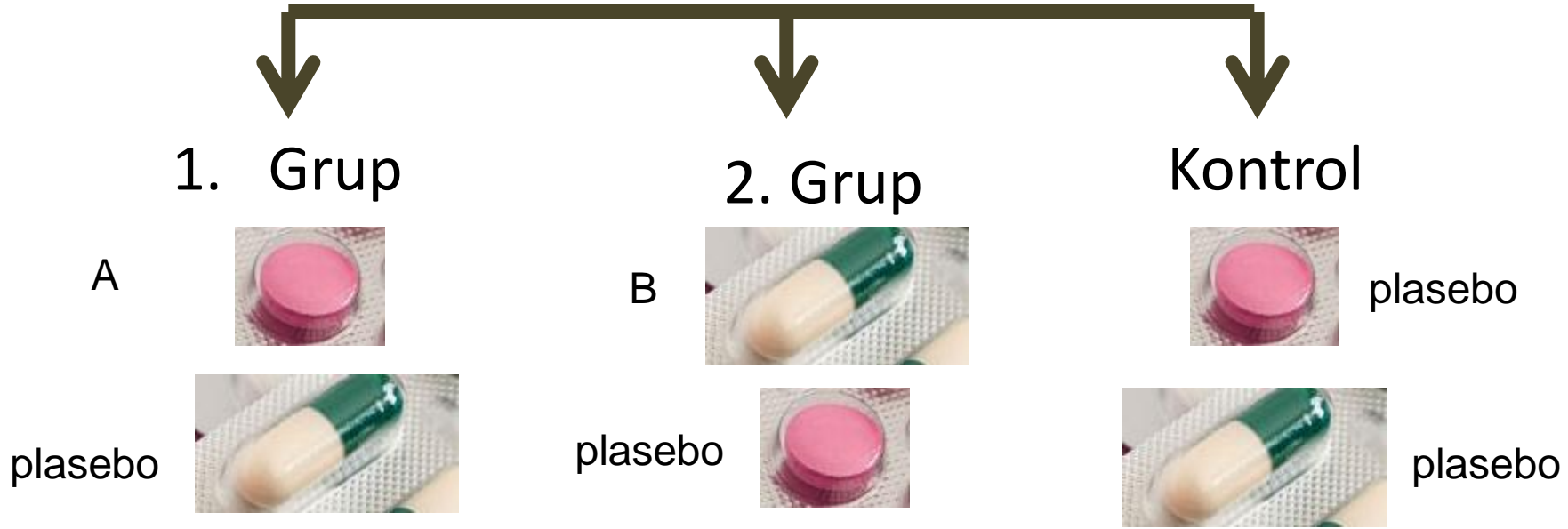
1. gruba A ilacı, 2. gruba B ilacının deneneceği randomize plasebo-kontrollü, paralel, çift- kör çalışma tasarımı

??????

Plasebo: etkinliği olmayan bir ilaç/yöntem

Çift plasebo

iki ilacın farmasötik şekilleri farklı ise, her iki ürünün benzeri plasebo yaptırılıp, örneğin A ilacı ile B ilacının plasebosu birlikte ve B ilacı ile A ilacının plasebosu birlikte verilmelidir (“**double dummy technique**”).

Klinik çalışmada taraf tutmayı önleme

randomizasyon

maskeleme

kontrol
grubunun
seçimi

Klinik araştırmalar

Kontrol grubu +

Kontrol grubu -

Kontrol grubu

Kontrol grubuna;

- aktif, standart tedavi verilebilir
- araştırılan ilacın farklı dozu verilebilir (doz-etkililik çalışması)
- tedavisiz bırakılabilir
- plasebo verilebilir

Aktif gruba;

- Araştırılan ilaç/yöntem uygulanır

Az da olsa tarihi kontroller (daha önceki çalışmalarda kullanılan denekler) kontrol grubu olarak seçilebilir

Helsinki Bildirgesi, 2013

Plasebo Kullanımı

33. Yeni bir girişimin; yararları, riskleri, sakınca ve etkililiği, aşağıdaki durumlar dışında, kullanılmakta olan kanıtlanmış en iyi girişim(ler)le karşılaştırılarak denenmelidir:

Mevcut kanıtlanmış yöntemin olmadığı durumlarda plasebo kullanımı veya hiçbir girişimde bulunulmaması kabul edilebilir;

veya,

Kanıtlanmış en iyi yöntemden daha az etkili bir girişimde bulunmanın veya plasebo kullanmanın veya hiçbir girişimde bulunmamanın, bir girişimin etkililiğini veya güvenliliğini saptamak için gerekli olduğuna dair reddedilemez ve bilimsel açıdan sağlam yöntemsel gerekçeler bulunduğu,

ve kanıtlanmış en iyi yöntemden daha az etkili girişim uygulanacak veya plasebo verilecek veya hiçbir girişimde bulunulmayacak hastaların, kanıtlanmış en iyi girişimin uygulanmamasına bağlı olarak, ilave ciddi veya geri dönüşsüz zarara uğramayacak olmaları halinde

Bu seçeneğin istismar edilmesinden kaçınmak için azami dikkat gösterilmelidir.

ARAŞTIRMANIN PLANLANMASI

